

været publiceret. Det er en fornøjelse at få lov til at se med, og der skal rettes en tak til Gyldendal og redaktionen for en smuk og grafisk veltilrettelagt bog.

Frank Allan Rasmussen

JØRGEN SEVALDSEN: Winston Churchill. Statsmand og myte, København 2004, Aschehoug, 423 sider. 199 kr.

Historien om Winston Churchills (1874-1965) liv og virke er velkendt: Efter en tid på Harrow fuldendte Churchill i 1894 uddannelsen som officer på Sandhurst. Derpå gjorde han militærtjeneste i Indien, men var også med i kampene i Sudan. I 1899 forlod Churchill midlertidigt forsvaret for at blive politiker, men først blev han krigskorrespondent under Boerkrigen. Churchill blev tilfangetaget, men det lykkedes at flygte, og netop det gjorde ham kendt i Storbritannien. Året efter blev han valgt ind i Underhuset. Få år senere forlod han imidlertid De Konservative til fordel for De Liberale. I 1905 blev den kun 30-årige Churchill viceminister for kolonierne, og derpå havde han skiftende ministerposter. Churchill stillede sig på det tidspunkt kritisk til overklassens privilegerede liv, og han argumenterede for, at staten skulle sikre borgernes sociale trykthed som en forudsætning for den personlige frihed. I 1911 avancerede Churchill til posten som marineminister. Det var således Churchill, der havde ansvaret for den britiske flåde op til krigsudbruddet i 1914. Først opnåede han omgivelsernes anerkendelse, men i 1915 forlod Churchill posten efter det fejlslagne angreb på Tyrkiet. Han genoptog jobbet som officer, men blev allerede to år senere udpeget til rustningsminister. Efter fredsslutningen blev han først krigsminister (1919-21) og derpå koloniminister (1921-22). Mellemløstiden var ikke just Churchills glansperiode. Vel blev han finansminister (1924-29) efter på ny at være blevet konservativ, men i slutningen af 1920'erne og i 1930'erne blev hans indflydelse i britisk politik reduceret. I stedet videreførte han sit forfatter-skab, der for alvor var påbegyndt med *The World Crisis* (1923-29). Mellem 1933 og 1938 udgav han således værket *Marlborough. His Life and Times*.

Med Anden Verdenskrig lysnede det mod alle odds for Churchill. Først blev han marineminister, men allerede i 1940 blev Churchill sit lands premierminister, en post han bevarede frem til krigens slutning. Efter kun et par måneder som regeringsleder faldt Frankrig. Det var i tiden, der fulgte, at Churchill vandt sit omdømme som statsmand. Efter at først Sovjetunionen og siden USA kom ind i krigen, vendte krigslykken. Ud over at bidrage til formuleringen af en strategi for krigens afslutning så Churchill det som sin opgave at sikre et godt forhold mellem 'de tre store'. Det var ikke nogen nem opgave, bl.a. fordi Churchill aldrig nærrede tillid til Stalin: »At prøve at opretholde gode forbindelser med en kommunist svarer til at prøve at gøre kur til en krokodille« (s. 292).

I 1945 tabte De Konservative til Labour, og i perioden frem til 1951 var Churchill oppositionsleder. Det var en tid, hvor han på ny engagerede sig i internationale anliggender. Det var også i den periode, Churchill udgav sine krigserindringer. Arbejdet påbegyndtes i 1946, og første bind udkom i 1948, hvorefter de resterende kom drypvis, med det afsluttende bind i 1954. Bøgerne var med til at give ham Nobelprisen i litteratur i 1953 – og en betydelig indtægt.

Fra 1951 til 1955 dannede Churchill igen regering. Eneste vigtige omgørelse af Labours reformer var reprivatseringen af jern- og stålindustrien, men overordnet var det en periode med indenrigspolitisk kontinuitet. Hvad angik udenrigspolitikken og de internationale forhold, forsøgte Churchill at mægle mel-

lem USA og Sovjetunionen. Desuden forsøgte han at fremme et gunstigt forhold mellem USA og Storbritannien. I 1955 fratrådte Churchill embedet som premierminister. I de følgende år færdiggjorde han *A History of the English-Speaking Peoples* (1956-58). Desuden rejste han og hustruen Clementine til sydens sol og til USA, og endelig malede han landskabsmalerier. I 1965 døde Churchill – 90 år gammel, mæt af dage.

Ovenstående begivenheder samt bemærkninger om Churchills forfatterskab, den champagnedrikkende og cigarrygende levemand, V-tegnet og forholdet til Clementine er faste ingredienser i det meget betydelige antal biografier, der er skrevet om Churchill. På dansk foreligger – foruden Sevaldsens arbejde – bøger af Martin Gilbert, Roy Jenkins, samt John Keegan, alle oversat inden for de seneste år. Så hvad skal læserne med endnu en skildring af Churchills liv? Og hvordan kan forfatteren bibringe læserne et anderledes, men ikke mindre perspektivrigt billede af den britiske politiker?

Sevaldsens svar er dobbelt: For det første er det hensigten løbende at præsentere og diskutere fremtrædende, men undertiden uforenelige tolkninger af Churchills liv, britisk indenrigs- og udenrigspolitik samt internationale relationer i de år, hvor Churchill virkede som politiker. Eftersom synspunkterne på Churchill er mangfoldige, og britisk politik i perioden fra Victoria-tiden frem til begyndelsen af den kolde krig kan betragtes med ham som prisme, så er Sevaldsens projekt meget kærkomment. Dette gælder så meget desto mere, fordi der ikke eksisterer megen dansksproget faglitteratur om moderne britisk historie. For det andet har Sevaldsen sat sig for at belyse samtlige spørgsmål i det dansk-britiske forhold, som Churchill var involveret i. Det dansk-britiske forhold er blot sporadisk behandlet i den eksisterende litteratur, så Sevaldsen har hertil måttet bedrive en del studier i danske og britiske arkiver. Det gælder naturligvis Churchills egne papirer, men også staternes officielle akter på begge sider af Nordsøen. Ud fra disse to hensigter med fremstillingen er der således tale om en international, men samtidig meget dansk bog om Churchill.

Statsmand og myte er en meget vellykket biografi. Det er der flere årsager til, men jeg skal her blot nævne tre forhold: For det første har Sevaldsen i årtier beskæftiget sig indgående med Storbritanniens nyere og nyeste historie, og han er den historiker, der har fremlagt de væsentligste studier om det dansk-britiske forhold i det 20. århundrede. Når Sevaldsen præsenterer diverse forskningssynspunkter på de behandlede spørgsmål for derpå selv at vurdere, bliver man ført sikkert gennem stoffet. Sevaldsen lader indledningsvis forstå, at bogen er skrevet på opfordring fra Det Historiske Hus, og at den således ikke er resultatet af mange års beskæftigelse med personen Churchill. Men omvendt gælder det, at Sevaldsen – som mangeårig lektor i moderne britisk historie – gennem årene helt naturligt har arbejdet med den tid og de forhold, som Churchill levede i og med. Resultatet er en bog præget af et imponerende overblik, men også en fremstilling med sans for detaljen. Dertil kommer Sevaldsens flair for at sætte ord på de menneskelige relationer. Der er mange eksempler på disse kvaliteter i bogen. Fremstillingen af britisk politik og Churchills betydning for det dansk-britiske forhold op til og under Første Verdenskrig er forbilledlig (s. 80-117). Diskussionen om Churchills overvejelser i anledning af invasionen af Nordfrankrig er også fornem (s. 279ff). Fremhæves skal endvidere Sevaldsens vurdering af Churchill som indenrigspolitikker med et periodevis socialliberalt udgangspunkt (s. 138-143). Endelig er historien om Niels Bohrs forgæves forsøg på at påvirke Churchill i atomvåbenpolitikken en lille perle (s. 296-304).

En anden årsag til, at biografien er så vellykket, er, at Sevaldsen langt fra er

ukritisk over for sin hovedperson, skønt han tydeligvis er fascineret af ham. Fascinationen udspringer af Churchills skæbne, hans energi, hans mange talenter og især hans håndtering af den næsten umulige situation i 1940, mens det kritiske blik navnlig angår hovedpersonens forestillinger om, at kolonierne havde det bedst med at blive administreret af »civilisatorisk højerestående folk« (Sevaldsens formulering, s. 16). Sevaldsen anfører selv disse forhold til indledning, men der er ikke tale om rituelle besværgelser. Undervejs i fremstillingen citeres eksempelvis general Alanbrookes dagbøger, hvor læseren bibringes et billede af Churchill som en ofte brutal, frustrerende og dominerende chef (s. 309). Kritisk er også påpejningen af, at Churchill var vidende om folkedrabet på jøderne, men at han ikke gjorde noget for at bombe jernbanerne til Auschwitz, skønt der var mulighed herfor (s. 285). Endelig efterlader Sevaldsen et indtryk af en nærmest pinagtigt forfængelig mand i forbindelse med Københavns Universitets tildeling af en æresdoktor-titel til Churchill i 1950. Der er således en god balance i fremstillingen, der har karakter af at være et venligt, men ikke ukritisk portræt.

For det tredje skal Sevaldsens signalement af den dansk-britiske forbindelse og Churchills rolle heri fremhæves. Som allerede nævnt er fremstillingen af den bilaterale relation i perioden omkring Første Verdenskrig fornem. Det samme kan siges om skildringen af forholdet mellem landene i slutningen af 1930'erne samt historien om Churchill og »Operation Catherine«, planen om en flådeoffensiv i Østersøen i første fase af Anden Verdenskrig (s. 214-222). Mest helstøbt er imidlertid skildringen af Churchills forhold til og syn på Danmark og navnlig hans besøg i Danmark i 1950 (s. 336-365). Her er der tale om en afhandling i afhandlingen. Historien har hidtil været ukommenteret i den danske litteratur, men Sevaldsen viser, hvordan besøget blev bragt i stand, hvad formålet var, hvordan det forløb, og sluttelig hvordan det siden blev bedømt af de implicerede parter. Det er en spændende historie med Københavns Universitet i en hovedrolle, idet anledningen til besøget var, at Churchill tildeltes en dokortitel *honoris causa* for det historiske forfatterskab. Besøget var i øvrigt ikke uden politisk indhold, for mens han opholdt sig i Danmark, førte Churchill samtaler med statsminister Hedtoft. Disse kaster bogen også lys over. Det mest fascinerende ved fremstillingen er imidlertid Sevaldsens gengivelse af, hvordan Churchills taler i Danmark blev konciperet. Det er historien om den britiske politiker, der samtaler med sin svigersøn om, hvad man burde sige til danskerne for at glæde dem, men også hvad man skulle undlade at sige for ikke at fornærme dem, og så er det historien om, hvad Churchill sluttelig valgte at sige (s. 354-357).

Enkelte forhold kunne dog have fortjent yderligere kommentarer. Det er velkendt, at Churchill forberedte sit eftermæle. Historieskrivningen var en del heraf, og Sevaldsen citerer Churchill for i Underhuset at have sagt: »Lad os overlade bagklogskaben til historien, den historie, som jeg selv nu er i færd med at skrive!« (s. 324). Sevaldsen citerer endvidere en korrespondance fra 1939, hvor Chamberlain bemærkede, at en del af Churchills breve tjente det formål, at Churchill ville kunne citere sig selv i et efterfølgende bogværk. Sevaldsens karakteristik af Churchills selviscenesættelse gennem de historiske arbejder når ikke længere end hertil. Set med mine øjne kunne denne del af hovedpersonens virke med fordel have været beskrevet yderligere. Da første bind i *The Second World War* udkom – det var i 1948 – var den kolde krig under opsejling. Det opgør med appeasement-politikken, som Churchill leverede i *The Second World War*, var imidlertid ikke alene en måde at tage historien i besiddelse på og en måde at sikre udbredelse af 'den rette tolkning' på. Det var også opposi-

tionspolitikerer Churchill, der forsøgte at påvirke den vestlige politik over for Sovjetunionen. I 1946 havde han holdt jerntæppe-talen. Nu – to år senere – nedgjorde han appeasement-politikken i en sådan grad, at det kunne være vanskeligt at forsvare en mådeholden og forsonende politik over for Stalin. Sevaldsen er opmærksom på sådanne aspekter ved Churchills historieskrivning, men kunne have gjort mere ud af det. De, der interesserer sig for denne fascinerende side af Churchills virke, anbefales David Reynolds *In Command of History* (2004).

Desuden må det indvendes, at Churchills anden periode som premierminister er noget nødtørftigt behandlet. Samlet skildres denne embedsperiode, der forløb over fire-fem år, på kun 12 sider (s. 368-379). I betragtning af, at årene frem til midten af 1950'erne var den sidste tid, hvor man med nogen rimelighed kunne opfatte Storbritannien som en rigtig stormagt, men også hvor vigtig første halvdel af 1950'erne var for den fortsatte kolde krig og de følgende årtiers samarbejde i NATO, kunne det have været spændende med yderligere analyser af britisk politik i den periode. Dette så meget desto mere, eftersom Churchills forsøg på at få supermagterne til at komme overens med hinanden formentlig også var rundet af en erkendelse af, at britisk indflydelse i verdenspolitikken var aftagende. Hvilken rolle ville Storbritannien da få, og hvori bestod Churchills ambitioner?

Samlet set har Sevaldsen begået en fornem biografi om den måske mest betydelige britiske politiker i det 20. århundrede. Bogen fremstår uprætentiøs, for så vidt som Sevaldsen ikke er den, der oversælger sine egne resultater. Dem er der ellers mange af, og det er i det hele taget en meget anbefalelsesværdig bog om Churchill, om britisk indenrigs- og udenrigspolitik og om internationale relationer i perioden mellem den victorianske tid fra slutningen af 1800-årene frem til det moderne Storbritannien under den kolde krig – herunder om det tosidede dansk-britiske forhold.

Rasmus Mariager

HANS BONDE: Fodbold med fjenden. Dansk idræt under hagekorset, Odense 2006, Syddansk Universitetsforlag. 498 sider. 348 kr.

Allerede i forfatterens disputats om Niels Bukh var forholdet mellem idræt og autoritær politik og politisk kultur et vigtigt tema. Det gælder naturligvis endnu mere i *Fodbold med fjenden*, der handler om det danske idrætssamkvem med den tyske besættelsesmagt under Anden Verdenskrig. I lighed med Niels Bukh-bogen har også det her diskuterede værk opnået en omtale og popularitet, som er usædvanlig for en historisk undersøgelse. Omdrejningspunktet i bogen er den påstået upolitiske idræts politiske manøvrer under og efter besættelsen. Foruden idrættens toporganisation bliver der også set nærmere på klubber, individuelle udøvere og specialforbund.

Fodbold med fjenden gennemgår først det idrætslige samarbejde mellem danske og tyske i 1930'erne. Formålet med dette er at vise, hvorledes danskernes allerede orienterede sig mod den tyske idræt før krigen, og dermed argumentere for, at det åndelige immunforsvar mod den nazificerede tyske idræt allerede var svækket.

I *Fodbold med fjenden* skinner forfatterens interesse for og viden om Niels Bukh igennem flere steder. Det er ikke noget problem i sig selv, om end man kunne forestille sig, at afsnittet om den svækkelse af det mentale immunforsvar over for nazismen, der foregik i 1930'erne, kunne beskæres, uden at pointerne ville